

Artur Garcia Fuster, pròleg del llibre *Viladelsac*

DES DE LA MÉS TENDRA INFÀNCIA

La primera vegada que vaig llegir *Viladelsac*, cap allà el 2017, ho vaig fer immers en una marató barderiana. Havia conegut el seu nom feia poc a la premsa, quan li vaig llegir una entrevista amb en Jordi Nopca en la qual explicava que deixava de publicar (que no d'escriure) durant un temps indefinit perquè se sentia exhaust. Damià Bardera, entre el 2010 i el 2016, va publicar set llibres, set!, un per any, entre els quals aquesta novel·la que ara La Segona Perifèria ressuscita. Em va picar la curiositat i vaig buscar informació sobre l'autor. En vaig llegir alguns contes per Internet (a la gloriosa revista digital *paperdevidre*) i vaig aconseguir rescatar un dels seus llibres a la biblioteca del barri (*Els nens del sac*, 2013). La veritat és que els seus contes em van divertir, sobretot, per la llibertat amb la qual estaven escrits. En un món cenyit per les convencions i preocupat pel què diran, Damià Bardera és un autor que no té por de crear un món i, sobretot, de defensar-lo.

Com que aleshores treballava en una universitat de Croàcia i tenia la possibilitat, un cop a l'any, de convidar autors perquè fossin traduïts i fessin conferències sobre la seva obra, vaig decidir fer-lo venir fins allà. El més habitual, fins aleshores, com a mínim en aquella universitat, era portar poetes i (ara ja ho puc confessar) jo n'estava una mica cansat. Aviam, no tinc res en contra d'aquest col·lectiu, alguns són simpàtics i fins i tot escriuen textos que s'entenen, però jo volia alguna cosa *diferent*. Algú que anés de cara a barraca. No sabia si acceptaria la invitació (per allò de la pausa anunciada a l'entrevista), però la resposta d'en Bardera va ser ràpida i cordial. No només vindria encantat sinó que, a més, m'enviava tot seguit un paquet amb els seus llibres publicats a l'editorial vilanovina El cep i la nansa.

És així com va arrencar la marató barderiana. El seu món en va absorbir tant que necessitava compartir l'entusiasme de la bona nova amb algú altre. Així que vaig passar un d'aquells exemplars, precisament *Viladelsac*, a una amistançada que tenia aleshores, per a més senyes de Maçanet de la Selva, amb qui de tant en tant compartíem passejades, lectures i converses transcendents sobre un futur compartit que no va prosperar. Va ser llavors quan vaig descobrir que la febrada per Bardera potser no sempre seria del tot compartida. Va llegir-se *Viladelsac* en un parell de dies i me'l va tornar amb mirada estupefacte:

–Però, escolta, què és aquesta poca-soltada? Això és seriós o no?

El comentari em va ferir, tot i que amb el temps he entès que no era una pregunta estranya, al contrari, fins i tot és habitual entre aquells que s'han acostat a l'obra del de Viladamat. Parafraçant un altre empordanès il·lustre, diria que els lectors de Damià Bardera es divideixen en dues classes: els que riuen i els que pateixen. Afortunadament, jo formo part del primer grup, però també crec n'hi ha bastants a qui, pobrets, no els passa el mateix. L'obra de Bardera, com veurem, arrenca sovint de l'acudit, de l'ocurrència, però sempre amb una voluntat significativa oculta. Darrere el teló de fons de les seves escenes, entre bambolines, s'hi amaga una realitat més fonda. Un bon exemple, precisament, és el títol del seu darrer llibre de ficció, *S'obre el teló* (2023), primera obra publicada per l'autor en aquesta casa.

Al principi no entenia les reticències d'aquests lectors. D'on sortia aquell rebuig? On era la nosa que els incomodava? Com deia fa un moment, amb el temps he vist que la seva és també una reacció lògica, sentimentalment parlant. L'escriptor viladamatenc va al nucli del comportament humà, sense ambages, els seus contes ens emmirallen l'esperit. I això, és clar, potser no és sempre agradable. Poden tenir un efecte catàrtic (la rialla), o poden estripar-te la confortabilitat, perquè t'obliguen, com a lector, a encarar aspectes del comportament o de la moral que molts prefereixen amagar o obviar. Angunieja quan et mostren la ferida.

Viladelsac és una novel·la trampa i per això és tan curiosa. No és casualitat que, entre els llibres que tenia a mà de l'autor, fos aquest el que donés a llegir primer a la meva amiga. Per què és una novel·la trampa? Doncs perquè en realitat és una

refosa de la multitud de contes i de situacions plantejades per l'autor en altres llibres seus. Això sí, ordenades de manera que tinguin una coherència temporal i un sol protagonista. Tal com passa amb els seus relats, la novel·la funciona com una acumulació d'escenes breus que van conformant, gràcies al fil d'un mateix narrador, una existència singular. Una vida que és alhora concreta i col·lectiva. *Viladelsac* és un llibre que sintetitza perfectament sota un mateix títol tot l'imaginari dels primers relats de Damià Bardera. I és una operació paradoxalment divertida, perquè aquest escriptor és un radical autor de contes, un fidel defensor del gènere i, probablement, n'és un dels autors més prolífics de la literatura catalana. Ara bé, si per aquest motiu, per *l'excés* de reculls de contes, vols trobar un sol llibre que sigui una porta d'entrada al seu univers, has d'encarar-te amb una *novel·la: Viladelsac*.

Què és, doncs, *Viladelsac*? *Viladelsac* és per començar un lloc, un poble, però és a la vegada un temps. Per a mi *Viladelsac* significa la infància, les arrels, l'origen i els primers records de la nostra existència. Em sembla que a Bardera li interessa aquesta etapa perquè li permet mostrar una part de la vida alliberada de filtres. Vull remarcar-ho, perquè em sembla que l'escriptor fa un exercici singular i audaç. No parla del record que ha quedat de la infantesa, edulcorat o tergiversat per les capes de la memòria posterior, un exercici literari habitual. Ni tampoc del record que resta del *record*, filigrana amb la qual han treballat mestres com Proust o Moncada. Bardera no fa un exercici d'evocació o de mirada retrospectiva, no. És un gest aparentment més simple i alhora més complicat. Bardera, ras i curt, narra la infància, com Agota Kristof a *El gran quadern*. Tal qual, dia a dia. Però ho fa, a més, mirant el món no només des de la franquesa descarnada de l'autora hongaresa, sinó afegint-hi també la meravella i la fantasia d'aquests anys, amb tot el que això comporta d'il·lusions i de dubtes. Pensaments banals, absurds –potser risibles des del punt de vista de l'adult (lector)–, però igualment reals i obsessius per a aquells que els viuen en el moment en què els viuen.

Viladelsac té forma de dietari, que és el gènere dels que viuen al marge, dels observadors, però també és el gènere d'aquells que s'entrenen en la literatura,

d'aquells que, com el nostre protagonista, volen esdevenir escriptors. La novel·la ressegueix un curs, perquè ja sabem que la vida dels nens no s'organitza per anys, sinó per cursos. Els records no van passar l'any 1999 o l'any 2001, sinó quan fèiem 3r o 5è de primària. Aquest és el motiu pel qual *Viladelsac* segueix pràcticament un any natural de la vida del seu protagonista; un any però, que va de setembre a setembre, amb les seves corresponents vacances de Nadal, Setmana Santa o d'estiu. Les fites que ens permeten resseguir el calendari són les mateixes que marquen la il·lusració de la vida infantil: els regals del Tió o dels Reis d'orient, els jocs a l'hora del pati, el concurs literari de Sant Jordi (il·lusració secreta que només compartim els que som lletraferits des de ben menuts) o també les excursions de colònies.

De Viladelsac, el poble, només en sabem dues coses quan comença el llibre: que no té semàfors i que fa pudor de fems. És el primer que en destaca el narrador i no és anecdòtic –com no ho és res en l'escriptura lacònica i cisellada de Bardera. Els semàfors són un element identificatiu del paisatge urbà, de la Barcelona d'on prové el protagonista, però són també a la vegada un símbol d'autoritat i de pas. De marcar allò que està permès o no. Una vila sense semàfors, per a un nen de ciutat, és una invitació a creuar tots els límits sense cap tipus de restricció.

Fixem-nos que del nostre protagonista no en sabem el nom, només que va a parar a Can Mosca i que, per tant, un cop s'instal·la a la casa dels avis passa a ser un "Mosca" més pels seus companys de classe. O, com li diu la mestra del poble, un "Mosca petit". Les connotacions del malnom familiar són evidents i més en relació amb la femta. *Viladelsac* ens narra una transformació kafkiana que no és física però sí mental. Una mutació en l'ànima del protagonista, que viu, primer, una despersonalització del seu caràcter per assumir, després, una nova identitat. Tot plegat en un entorn que passa d'hostil a salvatge arcàdic. La capacitat d'adaptació dels infants és prodigiosa i això Bardera ho exemplifica amb un nen que assumeix la mentalitat i els quefers a què es dediquen tots els nous companys i familiars. És així com de seguida demana ajuda a l'avi per entendre quines són les activitats que es poden fer a pagès, engoleix sense problemes les menges que

prepara l'àvia i, amb el pas dels dies, es comporta tal com s'espera d'un "nen de poble", d'una "mosca" zumzejant de l'escola a casa i de casa a l'escola.

En Mosca és deixat per la mare a casa els avis sota una sola premissa: "fes bondat". La mare l'hi anirà repetint de forma obstinada cada vegada que parlin per telèfon. És revelador perquè aquesta és una primera mostra d'una altra qüestió que anirà apareixent durant del text: les relacions adult-nen i la dislocació entre el llenguatge d'uns i d'altres. A nivell literal, però també metafòric, és clar. Són diverses les situacions en què els adults s'adrecen als infants amb frases prototípiques o formulàries: "Fes bondat!", "Mira què has fet!", "Això no es fa!", expressions repetides que prenen un sentit irònic quan es contraposen als actes sovint bàrbars que perpetren el protagonista i els seus nous amics.

La mentalitat ingènua d'en Mosca percep les paraules dels adults, sovint, com si fossin l'expressió de robots que actuen obviant la lògica abassegadora del pensament infantil. Com diu en un moment de la novel·la, la sensació és que els adults (familiars, mestres de l'escola) sempre els enganyen. De fet, sembla que l'objectiu últim de la infància sigui anar descobrint totes les capes de mentides amb les quals els envernissen el món. Com si fos una part més dels jocs infantils anar desxifrant cadascuna de les falsedats que els engalten. Cada nou descobriment és superar una pantalla del (videojoc) que és la vida durant la infància. Quan ets capaç de no deixar-te enganyar per innocentades de l'avi (he de confessar que és una de les meves escenes preferides) i les màgies de Reis i de rondalles, potser és que ja has superat aquest primer estadi vital.

En molts capítols trobem situacions en què la vida dels nens i la dels adults xoquen i és d'aquesta col·lisió d'on neixen situacions còmiques o sorprenents, que per als adults poden semblar absurdes però que des de la infantesa reproduïda per Bardera tenen tot el sentit. La gràcia és que la nostra perspectiva ens fa situar-nos per damunt de l'acció i llegir amb complicitat o angoixa (depenent del tipus de lector de Bardera que siguem) el tou de bretolades que van poblant el relat. El mèrit de l'autor, però, és que ens fa replantejar sovint si aquesta mirada per sobre l'espatlla que projectem cap a les criatures sigui realment justa. Podem ser condescendents amb els afanys i les pors dels infants

quan, per a ells, això ho és tot? Perquè el món en meravelles i jocs atrafegats és la seva vida, amb tots els ets i uts, i és normal que se la prenguin seriosament.

L'escriptor empordanès ens submergeix en un univers en què les fronteres entre allò real i imaginat es difuminen. Una etapa en què es barreja la monotonia escolar amb les esperances i les pors lligades a llegendes, contes i rumors. En què la fauna animal i la fauna humana es confonen. És significatiu, per exemple, que el primer acte sexual que contempli el protagonista sigui la fecundació d'una vaca (amb "preservatiu" i tot). Des de la mirada d'en Mosca, no hi ha tanta diferència entre somni i realitat perquè tot forma part de la "ficció" en la qual vivim durant la infància, intuïnt els secrets dels adults i fabulant explicacions secretes per mirar d'entendre'l. En contraposició, les intervencions de mestres i de psicòlegs no deixen de ser intents en va d'accedir a un món que, per molt que ho intentin, presenta un llenguatge que els és incompreensible. Viladelsac és un poble on la crueltat és molt present (hi ha un lloro que només sap dir "t'estimo"; ara bé, ningú sap com ha après aquesta paraula, i això també ens diu coses). Un indret on la ferocitat no és necessàriament negativa, perquè la mainada percep la duresa i l'aspror com uns elements idiosincràtics d'aquest poble (en realitat, ho són de l'existència humana) i s'hi adapten sense recances.

És en aquest punt on entra en joc, també, un altre dels elements claus de la narrativa de Damià Bardera: la psicoanàlisi. La interpretació dels somnis i de l'inconscient és un punt important de la novel·la, en la qual podem descobrir elements submergits o subtils de la mentalitat del protagonista i del seu entorn. No només pel que fa a les noves relacions que estableix el Mosca, sinó també amb el passat que carrega. Bardera traça una maniobra subtil de miralls superposats per mostrar-nos la relació entre en Mosca i els seus pares. L'exemple que suposen per a ell i fins a quin punt això marca la nova personalitat amb què es projecta al poble. *Viladelsac* és també la història d'un abandó i de les seves conseqüències, amb un fil conductor subterrani que Bardera sap fer aflorar ara i adés, en la línia de l'engany sostingut que és la vida dels infants. Narrada amb sordina, tenim una trama fonamental en la vida del pare i de la mare del Mosca, que condiciona també la vida i les ambicions amb què es tancarà el relat.

Perquè amb el tomb de l'any en Mosca evoluciona i va fent honor al seu malnom. Viu enterraments, partits de futbol, tardes horitzontals de jocs inacabables, fugides nocturnes i excursions de campaments. Acumula una nòmina de noms i de perfils habituals durant la infància de qualsevol nen, que van de la ingenuïtat del primer amor (ai, la Mireia!) i les primeres al·lucinacions eròtiques (prodigiosa Barrufeta), als millors amics i als arxienemics (i, fins i tot, diria, als amics imaginaris). Les vivències d'en Mosca són les mateixes que ha viscut qualsevol nen de l'era preinternet (i aquí també és important la diferència de rols entre nens i nenes i els comportaments associats, amb el temps, a uns i altres). Per això, per a alguns lectors, és tan fàcil identificar-nos-hi, perquè parla d'una memòria compartida per diverses generacions, alhora que mostra els ritus de pas pels quals tots hem passat sense ni tan sols adonar-nos-en.

Al mateix temps, a Viladelsac s'hi troben els personatges més prototípics que formen part del paisatge humà de qualsevol comunitat: el borratxo o el boig (sovint són la mateixa persona), les xafarderes que van a missa, els vells desocupats o els nens entremaliats (entre els quals en Mosca) que conviuen amb naturalitat amb éssers "imaginariis" com una bruixa o l'home del sac. De fet, són personatges que sovint es fusionen, perquè els avis del protagonista tenen l'aspecte d'éssers de rondalles (o així és com els percep el narrador). Les analogies dels nens parteixen, és clar, dels seus referents, i en un món poblat de bruixes (com ens va ensenyar Roald Dahl) és normal que els nens les vegin pertot arreu. La història rutlla perquè Bardera sap conjugar aquests imaginariis i demostra que, en el cervell de la quitxalla, no estan pas separats, ans al contrari, coexisteixen amb absoluta tranquil·litat. És aquesta la màgia de Viladelsac, que al mateix temps, és la màgia de la infantesa.

És així com en Mosca es converteix en un *viladalsaquenc* més, amb totes les conseqüències que això comporta (en contraposició a sa mare, que en va marxar i no ha volgut tornar-hi). Com que és i *serà* escriptor, n'esdevé en realitat el cronista. Perquè Viladelsac només es pot explicar des de la infància. Perquè un cop hi has viscut, l'has entès i te n'has enamorat (tal com li passa al Mosca i

espero que a tots nosaltres, lectors) és un poble memorable. Viladelsac ens fascina perquè és el lloc on totes les vivències dels nens –sognis i malsons inclosos– esdevenen una realitat. La realitat del món literari que defensa en
Damià Bardera.

Barcelona, setembre del 2025